

**NANCY R. ROSENBERGER (ed.):** *Japanese Sense of Self. Publications of the Society for Psychological Anthropology.* Cambridge, New York & Melbourne: Cambridge University Press 1994. 176 sider. ISBN 0-521-41520-9 hardback, pris £27.95, ISBN 0-521-46637-7 paperback, pris £9.95.

Vestlige forskere har i takt med japanernes erobringer på slagmarker, såvel som på verdensmarkedet været stærkt optaget af begrebet *Nihonjinron*, der betyder teorier om den japanske identitet. Et af de gennemgående træk ved disse identitetsstudier har været påstanden om, at japanerne er modsætningsfyldte, hvilket, for vesterlændinge, får dem til at fremstå som gådefulde og uforudsigelige.

I denne samling af artikler, redigeret af Nancy R. Rosenberger, har syv japanologer bl.a. sat sig for at udrydde forestillingen om den japanske dikotomi, som Ruth Benedict første gang introducerede i 1944 i bogen *Krysantemum og sværdet*, udgivet i slutningen af 2. verdenskrig, hvor hun hævder at: „The Japanese are, to the highest degree, both aggressive and unaggressive, both militaristic and aesthetic, both insolent and polite, rigid and adaptable“. Lige siden disse, efter vestlig forestilling, uforenelige egenskaber blev tilskrevet japanerne, har man gjort sig store anstrengelser for at danne bro mellem modsætningerne i et forsøg på at forklare den gådefulde, japanske identitet. Men det er slet ikke ud fra sådanne forestillinger, vi skal løse gåden om den japanske identitet, for japaneren opfatter ikke sig selv som modsætningsfyldt, siger Nancy Rosenberger. Vi må viske tavlen ren og begynde at stille helt nye spørgsmål om, hvorledes „selvet“ og det sociale liv i Japan er vævet sammen. Her møder vi den anden vestlige påstand om japanernes identitet, nemlig at det japanske „selv“ er svagt, da japanerne ikke opfattes som selvstændige individer, der kan træffe beslutninger og udtrykke individuelle ønsker i samme grad som vesterlændinge. Men også her tager vi fejl, hævder Rosenberger, for når japanerne ikke står frem som „stærke individer“, betyder det ikke, at de er svage, men at deres styrke får en ganske anden fremtrædelsesform, som er mere eller mindre usynlig for os, da den er gemt bag en udbredt kollektivism og derfor stærkt afhængig af den sociale kontekst. Her når vi så frem til den tredje misforståelse omkring den japanske ad-

færd, nemlig opfattelsen af, at japanerne gennem deres inkorporering af den vestlige livsstil og individualistiske værdier i deres egen begrebsverden, er i færd med at skabe en ideologi om „selvet“, løsrivet og isoleret fra den sociale kontekst. For at ramme en pæl gennem disse tre stadig tilbagevendende kontroversielle påstande, bliver vi nødt til at følge japanerne fra fødsel til død gennem hele den kognitive interaktion mellem det enkelte individ og det sociale rum. For individet i Japan er nøjagtig som et „vestligt individ“ rodfæstet i kulturelt skabte og historisk ændrede opfattelser af, hvorledes sociale relationer og ideologier bør forme det, konkluderer Rosenberger.

Den første artikelforfatter Joseph Tobin, tager os med til en børnehaveklasse, hvor de fleste japanske børn i treårsalderen for første gang befinder sig blandt jævnaldrende, for at se hvordan det enkelte barn nu skal tilpasses i en social ramme. Her bringer børnene med sig hjemmefra en ganske klar opfattelse af, at verden er delt op i det, der er indenfor og det, der er udenfor. På dette tidlige tidspunkt optrænes evnen til at fornemme alle nuancerne i de to verdener, så de ikke udelukker hinanden, men derimod opfattes som fragmenter, der er nødvendige for at danne helhed i det lille barns liv. Det er f.eks. ikke svært at lære, at man må visse ting hjemme hos bedsteforældrene men ikke hos far og mor. Det er heller ikke umuligt at lære, at man gerne må lege med mudder uden for huset, men ikke indenfor. Dette er det grundlæggende princip, som følges gennem hele den kognitive udvikling.

De efterfølgende artikler tilføjer stadig flere rum til det enkelte individs sociale „hus“ og peger således på stadig flere værdisystemer, hvis normer og adfærd skal indlæres og beherskes. Denne indlæringsproces får aldrig ende – den varer hele livet igennem, da sociale relationer og ideologier er underlagt en konstant ændringsproces. Flere af bidragyderne opstiller diagrammer over de mange „rum“ og deres vidt forskellige adfærdsnormer, ligesom de fremkommer med nye teorier om japanernes identitet. Et gennemgående træk ved disse diagrammer og teorier er, at de mange sociale rum, som japanerne færdes i, alle er skarpt adskilte i indenfor/udenfor, hvor det gælder om at overholde adskillelseskriterierne og dermed sikre sig en plads indenfor. Kun ved at være en del af en større social enhed, har japanerne traditionelt adgang til alle former for ressourcer, såvel økonomiske som kulturelle.

Her har den japanske antropolog Ohnuki-Thierry en interessant iagttagelse, nemlig at nok har japanerne et udviklet kollektivt selv, men der er forskel på kollektiviteten i og med, at de sociale rum, man færdes i, har forskellig social værdi.

Konkluderende må svarene på de tre hovedspørgsmål, som Rosenberger stiller i sin indledning, blive NEJ. Japanernes verdensopfattelse er ikke modsætningsfyldt, set ud fra japanernes synspunkt. Derimod er der tale om nuancer og aspekter, som for japanerne udgør et hele. Opfattelsen af, at japanerne er „jagsvage“ må der ligeledes svares benægtende på. Ligesom der ikke er tegn på, at den vestlige påvirkning skulle have ændret ved individets position i forhold til kollektiviteten. Og endelig er der spørgsmålet om, hvorvidt japanerne gennem de seneste økonomiske landevindinger har ændret det japanske selv, fra et svagt selv til et individualistisk, stærkt selv. Årsagen til tilbagevisningen af den sidste påstand skal findes i den måde, hvorpå japanerne tilegner sig påvirkninger udefra. Her er et gennemgående træk, at der altid vil være en feedback-reaktion, som sørger for, at traditionelle værdier ikke kastes overbord, men derimod optager de nye påvirkninger. Nu vil en vesterlænding nok hævde, at vi her ender op med endnu en dikotomi, nemlig det traditionelle/moderne Japan. Men nu har vi jo lært, at der ikke er tale om modsætninger, men derimod elementer af en helhed, som altid er i bevægelse og under udvikling. Således også det japanske „selv“.

Hanne Andersen  
mag.scient. i antropologi  
København

**CARL-ULRIK SCHIERUP: På kulturens slagmark: mindretal og størretal taler om Danmark.** Esbjerg: Sydjysk Universitetsforlag 1993. 275 sider, pris 164 kr.

„Du er jo nærmest dansker“, har man utallige gange fortalt mig, også selvom jeg er født i USA, har amerikansk pas, taler dansk med accent, ikke kender nogen børnesange, går over for rødt og elsker peanut-butter. Til trods for mine provokationer med en så decideret udansk adfærd har det aldrig ført til, at de danskere, jeg taler med, holder op med at brokke sig over tilstedeværelsen af indvandrere her i

landet. Selvom jeg er udlænding, er jeg åbenbart ikke „indvandrer“ i den folkelige forståelse af begrebet. Min indvandrerstatus bliver kun sidestillet med andres, når jeg optræder i tidsskrifter som „Udlændinge“, udgivet af Indenrigsministeriet. Her er jeg et tal, en blandt mange, der kan beskrives i kancellisprog og med atter andre tal for, hvor mange ikke-danskere der kommer til, bor eller forlader Danmark hver måned. Her optræder vi udlændinge som sidestillede i én bureaukratisk kategori: amerikanere, nordmænd, somaliere, EU-borgere, ikke-EU-borgere, vietnamesere, baltere, statsløse og andre ikke-danske folkeslag.

Bemærkningen, „du er jo nærmest dansker“, og tidsskriftet „Udlændinge“ er klare beviser på, at begreber som „dansker“, „udlænding“ og „indvandrer“ ikke så meget har at gøre med, hvilket pas man har, men så meget mere med, om man opfatter visse mennesker som problemer eller ej. Jeg er udlænding, men ikke indvandrer. Udlændinge er statistik, indvandrere er problemer. Det kan være, jeg en dag bliver indvandrer og dermed genstand for bureaukratisk bevågenhed, socialpædagogisk opsyn eller antropologisk interesse. I øjeblikket er jeg ikke et problem, og en indvandrerforsker, som studerede amerikanske akademikere i Danmark ville ikke blive taget alvorligt som indvandrerforsker.

På kulturens slagmark handler ikke om udlændinge, men om indvandrere og dansk indvandrerpolitik. Den er skrevet af danskeren Carl-Ulrik Schierup, som efter uddannelsen til etnograf ved Moesgaard har bosat sig i Sverige. Schierup har i næsten to årtier forsket i den gruppe af udlændinge, der betragtes som problematisk – dem vi nu kalder „indvandre-re“, og som tidligere hed „gæste- og fremmedarbejdere“. Fra sin professionelle base på Sociologisk Institut i Umeå, og i et tæt samarbejde med sin jugoslavisk (sic) fødte, svensk-bosatte sociologkollega Alexandra Ålund, har Schierup foretaget flere komparative studier af forskellige indvandrergrupper i både Sverige i Danmark. Ved at studere forskellige grupper – serbere, valakker, kosovoalbanere, tyrkere, kurdere, pakistanere – og ved at sammenligne to lande, hvis indvandringshistorie og -politik – dansk gæstearbejderpolitik over for svensk indvandrerpolitik var det engang – er Schierup i stand til både at tale om indvandlerne og om os.

Schierups særlige fokus har været indvandlernes stilling på arbejdsmarkedet, men i de